Jēkabs Alksnis

MIESAS UN GARA VESELĪBA – TAUTU KULTŪRAS UN NĀKOTNES PAMATS

Visiem zināma paruna: “*Veselā miesā – vesels gars!*”. Bet to nedrīkst pārprast, itin kā miesa gan var ietekmēt garu, bet ne gars miesu. Materiālisma mācība, pie kuras vēl pieturas sociālisti un komunisti, kas garu uzskatīja par vielas funkciju, ir sabrukusi. Dzīve māca katru cilvēku, nevien ārstus, ka gars lielā mērā ietekmē miesu. Mēs zinām, piemēram, ka garastāvoklis iespaido pat gremošanas orgānu darbību, kur viss likās pamatojamies tikai uz ķīmiskām un mehāniskām norisēm vielā. Pat mēs ķirurgi ar mierīgāku sirdi pieliekam nazi saprātīga un enerģiska, nekā izlutināta, garīgi neattīstīta un glēva cilvēka miesai.

Miesas un dvēseles attīstības pamats ir metafizikas jautājums, ko cilvēka prāts gan nekad neizdibinās. Tālāk par hipotēzēm un ticēšanām mēs gan netiksim. Mums jāapmierinās ar atziņu, ka miesa un dvēsele ir saistītas ciešām saitēm. Tātad jākopj nevien miesa, bet arī dvēsele, lai cilvēks būtu tiešām pilnvērtīgs un vesels.

Cilvēka veselība un spēks neatkarājas tikai no ķermeņa lieluma un barojuma, bet arī no viņa sastāvdaļu pareizas un samērīgas attīstības un to saskaņotas sadarbības. Maza auguma un liesi cilvēki nereti var būt ļoti izturīgi, veikli un spēcīgi miesā un garā. Atgādināsim mazo un lieso japāniešu izturību un spēkus miera un kara darbos, sabiedriskā, kulturālā un valstiskā dzīvē.

Cilvēkam piedzimstot, viņa miesā un dvēselē slēpjas dīgli visdažādākajām spējām. Miesas un gara spēju mantojums, ko mēs saņemam no saviem vecākiem, mums dod daudz vairāk, nekā vēlākā audzināšana. Bet ar to es nebūt negribu noliegt audzināšanas un skolu lielo nozīmi. Tikai gribu sacīt, ka ja kādam cilvēkam

zināmu spēju dīgli nav nemaz iedzimti, tad arī nekāda audzināšana viņam šīs spējas nedos. Cilvēku bioloģiskā izlase gadu tūkstošu attīstībā panākusi, ka indivīda labklājībai vērtīgākās īpašības pārgājušas no dzimuma uz dzimumu, arvien jo vairāk nostiprinādamās, bet mazvērtīgākās pakāpeniski vājinājušās un izzūd. Nemākulīga audzināšana, sliktas skolas, ļauni piemēri un nelabvēlīgi dzīves apstākļi var bērņā apslāpēt tādu spēju attīstīšanos, kurām nav iedzimtas dziļas un stipras saknes. Citas iedzimtās spējas var atkal būt tik stipras, ka pat audzināšana tās nevar apslāpēt. Sevišķi to novērojam pie mākslinieku talantiem. Laimīgi tie bērni, kuru iedzimtās spējas vecāki, skolotāji un sabiedrība laikus sapratuši un veicinājuši. Arī mazāk kādā ģimenē iesakņojušos spēju dīglus, kas neaudzināti un neopti ietu bojā, audzināšana un skolas var tiktāl izaudzināt, ka tie pārsniedz viduvējības apmērus. Un mātes un tēva viduvējās spējas arī var bērņos tik laimīgi kopoties, ka dod tiem stiprus iedzimtus dīglus, kas nav apslāpējami un nes krāšņus augļus.

Runājot par miesas un gara veselību, mēs pirmā vietā domājam atsevišķus cilvēkus. Tas ir nepareizi. Visu nupat sacīto var attiecināt arī uz atsevišķām tautām, jo tur valda tie paši bioloģiskie likumi. Diemžēl ne vienmēr to saprot un ievēro tautu vadoņi un politiķi. Domādami tikai par tautas materiālo kultūru un viņas turību, tie dažreiz atstāj novārtā gādību par tikumīgu dzīvi, stiprām dzīves saitēm, labām skolām, par reliģiju un baznīcu, kā arī visiem ierosinājumiem, kas bērņus un pieaugušos pamudina uz darbu, čaklumu, godīgumu, tīru sirdsapziņu, t.i., uz visām tām īpašībām, kas raksturīgas īstenai, bet nevis ārišķīgai kultūrai. Tauta, kam nav šo mūžības ideālu, ar laiku sabruk un iet bojā, kaut viņa būtu nezin cik bagāta, pārtikusi un daudzskaitlīga. To māca vēsture. Tamdēļ īsteniem tautas vadoņiem jābūt nevien labiem politiķiem un tautsaimniekiem, bet tiem jāiedziļinās arī galvenās bioloģijas, psiholoģijas un ētikas problēmās. Tas sevišķi sakāms par mazām tautām, kur – ja varētu sacīt – gandrīz katrs pazīst katra uzskatus un darbus. Jo augstāk kādu cilvēku izbīdījusi politiskā un sabiedriskā dzīve, jo vairāk tam jāatminas Bībeles vārdi: *“Ja jūs nevariet būt lieli mazos darbos, kā jūs domājiet būt lieli lielos darbos?”*

Labā ārpolitika ir ļoti svarīga lieta. Bet viņa tautas miesu un garu neaudzina, nestiprina, jo tur nevalda morāles un taisnības principi, bet gan fiziskas varas, vienpusīga egoisma dievināšana un pārāk par visu – jezuītisms. Šie faktori var uz kādu laiku aizsargāt kādu tautu no ārējiem ienaidniekiem un veicināt viņas laicīgo labklājību, bet stiprināt viņas garīgos un miesīgos spēkus un nodrošināt tai ilgu mūžu tā nevar. Vēsture un bioloģija māca, ka tādā ārpolitikas aizsardzībā lielas tautas pat dažreiz izvirtušas un zaudējušas savu iekšējo spēku, krizdamas par upuri garīgi spēcīgākām tautām pie niecīga satricinājuma, vai sadegdamas iekšējos nemieros un revolūcijās. Francijas revolūcija neizcēlās tamdēļ, ka pilsoņi cieta trūkumu un badu, bet gan tamdēļ, ka viņu nojēga par godīgumu, taisnīgumu un sabiedrisko ētiku bija satricināta. To atzinis pat sociālists Žoress. Bioloģija māca, ka darbības, godīguma un taisnības apziņa vajadzīga cilvēkiem un sabiedrībai, lai cilvēks cilvēku, tā sakot, neapēstu un valdītu visiem sabiedrības locekļiem lietderīga un tautas iekšējos spēkus veicinoša iekārta. Šīs atziņas ir iedzimtas, gadu tūkstošiem kultivētas un no paaudzes uz paaudzi stiprinātas.

Iekšējā politika, kas stiprina pilsoņu miesu un spēkus, sargā ģimeņu dzīvi un liek sabiedrībai darbīguma, godīguma, pašapziņīguma, tīras sirdsapziņas un dzīves prieka pamatus, ir lielāks nodrošinājums tautas nākotnei nekā zelta kalni. To mēs redzam zemkopju tautām, kur visvairāk valda šie tikumi, kas vēsturē uzrāda sevišķu izturību un sasniedz kultūrā lielus augstumus. Zemkopju kārtā mēdz būt visu valsts visstiprākais atbalsts miera un kara laikos. Lielās pilsētas, kur šie bioloģiskie tikumi cieš no mūsu kultūras ārisķībām un no personīgas uzdzīves kāres, pamazām izmirst un jau sen būtu tukšas, ja viņām nepieplūstu svaigas laucinieku asinis.

Slavenais slāvu valodnieks profesors Boduēns de Kurtenē (franču un poļu asinsmaisījums), apskatīdams Tērbatā Bīlenšteina grāmatu par latviešu cilts robežām, mums izsacījās, ka šai ciltij piemītot apbrīnojamas iekšējs kultūras spēks, kas tai palīdzējis gadu desmitiem un simtiem pārciest asiņainus karus, bada un mēra briesmas un necilvēcīgu verdzību, turklāt tā nevien negājusi bojā, bet pat pievienojusi savai kultūrai un valodai citas ciltis, nodibinādama tagadējo latviešu tautu. Man šķiet, ka šis spēks nācis no dzimtās

zemes, izdevīgas zemkopībai, kas mēdz būt kultūras sākums, atbalsts un audzina tautas stipras miesā un garā.

Tagad mums liktenis piešķīris patstāvīgu valsti. Būsim objektīvi: ļoti, ļoti daudz mums piepalīdzēja pēc pasaules kara izdevīgie politiskie apstākļi; bet ne mazāk svarīgs bija tas apstāklis, ka mēs, norūdīti darbā, pacietībā, vienkāršā dzīvē, godīgi un čakli, atradām savā dvēselē pietiekami saprātu, drosmes un sajūsmas saņemt šo lielo dāvanu. Varbūt latviešu ciešanas karā un trimdā lika ar tādu spēku uzliesmot tautas tikumiem, kas nebūtu noticis pie gaļas podiem. Ciešanas dvēseli skaidro un modrina.

Bet kā valsti paturēt savās rokās un nodot bērnu bērniem? Vispirmā vietā mums jāgādā, lai latviešu dzimstība pārsniedz mirstību. Bet vai to veicina mūsu Saeimas nesen pieņemtais aborta likums? Nebūt ne. Tādu "demokrātisku" likumu atcēla pat komunistiskā padomju Krievija; tāda tagad nav nevienā valstī.

Tas ir ass nazis mūsu tautas dzīvē miesā. Ko mēs zaudējam ar šo aborta likumu, ar pārāk atvieglināto laulību šķiršanu un ģimenes dzīves sabrukumu, to nevar atvietot nekāda dižošanās tautiskos brunčos, tautiskās dejas lakotās kurpītēs, tautiskie ēdieni sarīkojamos utt. Dažu pārgrozījumu aborta likumā dzīve prasīja, bet lemsana par augļu dzīvību un nāvi bija nododama objektīvai sabiedrības un ārstu kontrolei un nevis egoistisku ļaunu patvaļai. No šī likuma sieviešu veselība un viņu autoritāte ģimenes dzīvē tikai cietīs, bet dažu ārstu abortistu naudasmaks briedīs. Mēs neredzam mūsu likumdevībā arī cenšanos sniegt palīdzīgu roku bērnu vecākiem, kaut vai tikai morālisku. Valsts, kas maksā bezbērnu ierēdņiem un bērnu tēviem un mātēm vienādu atalgojumu, nedomā par savu nākotni. Bērnu audzināšana un skološana atņem vecākiem daudz līdzekļu un personīgu ērtību, ko neviena valsts visumā nevar samaksāt. Bet to arī vecāki, kas domā valstiski, negaida, jo viņu ģimenes prieki ar naudu nav samaksājami. Taču ļoti daudziem vecākiem zināms atbalsts vajadzīgs; un ja arī tas ir mazs, tad tas vismaz morāliski spēcina. To pēc kara ievēro gandrīz visās valstīs, kur bērnu skaits sevišķi mazs.